

Les revistes de ciència i cultura.

L'horitzó de *Quaderns*

NARCÍS FIGUERAS CAPDEVILA

CAP DE REDACCIÓ

TOTA experiència humana és el resultat vivencial d'una tensió entre una voluntat creativa, una vocació radical d'originalitat, de realització, que es pretén innovadora i audaç, i les influències, a voltes les pressions, diguem-ne asèpticament, les circumstàncies del medi en què té lloc. Això no pas sempre restringeix les possibilitats, sovint també les enriqueix, reorienta la idea, la intuïció, el projecte inicial d'una manera diversa, que no sempre o no forçosament és oposada al desig originari. Això produeix —almenys ho hauria de fer— una íntima sensació d'insatisfacció permanent, enormement higiènica, una actitud tenaç en la feina de continuar, de completar, d'optimitzar (com diuen ara) un projecte, que és coherent i alhora canviant. Només una activitat constant de millorament, de perfeccionament, de renovació dins de la continuïtat dels principis, igualment distant de la rutina com de l'arrauxament o els canvis gratuïts, és capaç de bellugar realment les coses, de transformar-les.

Quaderns de la Selva és sens dubte el resultat d'una suma de voluntats, de desigs, d'il·lusions individuals —que no són ben bé una il·lusió col·lectiva, entenguem-nos—, canviant i en evolució, en interacció amb un entorn coetani i històric, amb un present i un passat molt determinats. La voluntat d'uns pocs i la il·lusió d'uns pocs de promoure i fer anar endavant una revista de ciència i cultura a la Selva, per raons diverses de necessitat, de servei social, però també pel gust de fer-ho, es conjumina amb la persistència d'uns investigadors que orienten la seva recerca a l'àmbit comarcal, no pas sempre per una òbvia proximitat i per una perspectiva limitada dels temes o objectes d'estudi, sinó també a causa d'una tria voluntària i premeditada. I haurem de repetir un cop més que és impracticable l'exercici de la reflexió històrico-cultural global, amb una perspec-

tiva nacional, si no es disposen dels corresponents estudis sobre el terreny, fragment a fragment, de molt diversos fenòmens humans.

D'altra banda, tota experiència cultural, al marge de la seva irrenunciable vocació d'individualitat i de creativitat (que ateny tant l'aspecte dels continguts com de les formes), ha de rastrejar la seva pròpia tradició, la seva pròpia línia, i reconèixer-s'hi; ha de trobar, ni que sigui per raons psicològiques, l'àmbit on comparteix criteris i perspectives amb altres iniciatives d'ordre semblant, tant des del punt de vista de la recerca i del treball erudit (salvada la llibertat individual dels nostres autors) com del punt de vista de l'inseriment en el panorama general del país. Això és el que miraré de fer, recolzant-me en les reflexions d'altra gent i apuntalant les meves conclusions en això i en la nostra realitat.

Arran de l'aparició de la nova publicació Studia Vicensia, òrgan d'expressió i difusió dels Arxius, la Biblioteca i el Museu Episcopal de Vic, Jordi Rovira i Àngels Casanovas (arqueòlegs del Museu Arqueològic de Barcelona) publicaven a Revista de Catalunya¹ una crònica, amb el subtítol "el món de les publicacions científiques locals i comarcals a Catalunya", en la qual, a més d'expressar l'enhorabona pel fet, feien una reflexió de context referint-se a "la curta però significativa llista de publicacions d'àmbit local i general (...) que, malgrat la seva aparent dispersió, cobreix un autèntic buit investigador del país".

Quaderns de la Selva, com a eina de difusió dels treballs que el Centre d'Estudis Selvatans i els seus membres realitzen, estimulen o apleguen, s'insereix ben clarament en aquesta llista (encara que en una fase de construcció² més que no pas en la de la realitat plena, com el mateix Centre i moltes altres coses entre nosaltres), una llista de "revistes i publicacions periòdiques que constitueixen un vertader teixit d'estudis que treuen a la llum i valoren autors i personatges, documents i esdeveniments del nostre passat" i que abasten "una variada temàtica patrimonial, geogràfica, històrica, arxivística, naturalista, etnogràfica i costumista". Els autors circumscriuen la llista, a tall d'exemple, a poc més d'una dotzena de títols, bé que podria ser molt més extensa, (inclou, al costat de diverses publicacions eclesiàstiques, revistes i miscel·lànies que hom edita a Tarragona, a Sabadell, a Igualada, a Valls, entre d'altres), i observen com la major part d'aquestes iniciatives "són fruit de la inquietud de nombroses

1. Rovira, J. i Casanovas, À., "STUDIA VICENSIA o el món de les publicacions científiques locals i comarcals a Catalunya", *Revista de Catalunya*, 43 (juliol-agost 1990), pp. 145-147.

2. "La Selva, una història local en construcció", *Plecs d'Història Local*, 31, dins *L'AVENÇ. Revista d'història*, 145 (febrer 1991).

associacions culturals amb el suport de les diferents administracions o sense" i constitueixen un bon exemple de la "magnífica feina que es pot fer des de les comarques catalanes".

Aquesta reflexió, elogiosa per a les publicacions locals i comarcals, deixa de banda el caràcter desigual del conjunt de publicacions i de cada número de cada publicació en concret, atès que es refereix només a un grup i d'una manera genèrica. Ara bé, hom pot subscriure (i molts ho haurien de fer més explícitament) l'afirmació decidida del paper imprescindible que aquestes edicions tenen en l'àmbit científic (històric, filològic i físico-natural) del nostre país. Aquesta és una primera idea que cal retenir. Tampoc no té present (no era l'ocasió per a tenir-l'hi) uns quants dels aspectes més decisius per al manteniment d'aquesta mena de revistes o miscel·lànies. Vull dir la qüestió del finançament i el tema, tan problemàtic, del voluntarisme. Permeteu-me que recolzi de nou les meves paraules en les d'altri.

Amb motiu de l'aparició del número 50 de Revista de Catalunya, que dirigeix Max Canber, va tenir lloc a Barcelona el 20 de març de 1991 una taula rodona entre diversos representants de publicacions de pensament i cultura dels Països Catalans, les intervencions dels quals foren recollides després per la dita revista³. Els ponents d'aquell acte foren el mateix Canber (Revista de Catalunya), Vicent Alonso (Daina, País Valencià), Josep Murgades, (El Marges), Daniel Fernández (L'Avenç), Jordi Sarsanedas (Serra d'Or), Josep M. Torras i Ribé (professor de la UB, parlà de les revistes universitàries) i Ricard Torrents (Reduccions, Vic).

Una afirmació rotunda, plenament compartida, presideix les reflexions: la precarietat econòmica de les revistes de pensament, erudició i cultura al nostre país, i la necessitat d'exigir de les institucions una fluïdesa que ens dugui a la normalitat. "Caldria, en primer lloc, —es diu a la presentació de l'acte— substituir la subvenció pel cànon i aplicar a la indústria cultural, en aquest cas pura artesanía, la filosofia i les polítiques econòmiques que es fan servir per als altres àmbits d'interès nacional". En les condicions actuals aquestes publicacions funcionen a base d'un "voluntarisme professionalitzat i endèmic" i d'una complicitat entre autors, subscriptors i "protectors", però poden quedar aïllades en aquest circuit tancat i no sortir-ne.

D'altra banda, el tema de la professionalització i del finançament

3. "El present i el futur de les revistes de pensament i d'erudició als Països Catalans", *Revista de Catalunya*, 53 (juny 1991), pp. 39-63.

porta indefectiblement a la reflexió sobre la independència que les revistes han de mantenir de grups polítics, institucions, etc. He dit en un altre lloc⁴ que la institucionalització de les comarques pot significar, a Catalunya, un element dinamitzador per a les activitats científiques i culturals (sempre que se sàpiga eludir el risc d'empobriment), però també pot generar compromisos més forts de dependència i de clientelisme. En el cas de la regió de Girona l'evolució del paper dels Consells Comarcals en aquesta matèria és seguida amb un interès major atesa l'existència del Patronat de Cultura "Francesc Eiximenis" (font de recursos estables fins ara per als centres d'estudis, procedents de Generalitat i Diputació).

Pel que fa al voluntarisme, Jordi Sarsanedas, poeta i cap de redacció de Serra d'Or apunta: "...és una paraula terriblement desacreditada, una mena d'insult (...) el fet és que la nostra revista depèn fonamentalment de la voluntat que existeixi". I conclou que aquest voluntarisme "en un grau o altre, afecta la major part de totes les publicacions catalanes". La raó li sembla senzilla i val la pena d'anar-la recordant contra les eufories i les passivitats d'avui: "un mal del nostre país, del nostre moment, ha estat la proclamació precipitada, injustificada, de normalitat. Ens han volgut fer creure que ens torbàvem en una situació normal" quan, de fet, i menys en el camp de la cultura, no hem arribat ni tan sols a l'equilibri. Sobre el suport de les institucions diu: "n'hem rebut ajuts, però (...) no ens han pas permès d'instal·lar-nos en la necessària i útil, mínima, normalitat; no ens han permès que la nostra revista deixés d'ésser primordialment voluntarista".

Finalment, Ricard Torrents, amb l'agudesia que el caracteritza, i després de rebutjar la dicotomia Barcelona/comarques sentència que fer una revista de cultura no és una qüestió de geografia, sinó de capacitats: "... de capacitat intel·lectual i, en segon lloc, econòmica. La primera no es pot suplir, la segona, en canvi, sovint s'ha de suplir amb això que s'anomena voluntarisme i que jo prefereixo dir-ne il·lusió (...), les revistes surten perquè al darrere hi ha algunes persones que els agrada que surtin (...) hi dediquen temps a fons perdut i a vegades diners i tot". A partir d'aquí justifiquem l'interès o el servei de les publicacions, però en el fons —i per sort!— la cosa és així. I si fóssim totalment professionals perdríem vida i entrariem en la passivitat. La cosa em sembla molt pertinent per tal d'entendre la realitat i conjurar el funcionarialisme imperant.

A més, la gran jugada de les revistes de pensament i cultura no és tant

4. "El Premi Josep Moragucs, una eina", *Revista de Girona*, 148 (setembre-octubre 1991), pp. 20-21.

la seva difusió en termes quantitativus, sinó qualitativus: a on arriben, a qui arriben, qui se'n fa ressò, en què influeixen,... Cal una recepció tant en l'àmbit intel·lectual i erudit com en el cívico-social. La reflexió sobre el passat, però també sobre els fets significatius del present ha d'ésser un dels eixos de les revistes d'aquesta índole, la recerca i la reflexió, per tal d'influir en l'entorn i ajudar a orientar les decisions que cal prendre.

Fins aquí l'elaboració dels mots manllevats. Ara cal contrastar amb la nostra realitat i extreure'n conclusions. D'entrada, s'imposa una reserva prèvia: les reflexions precedents, extretes d'un debat sobre revistes d'àmbit nacional de Països Catalans, són d'aplicació a la nostra realitat en tant que publicació cultural, però no signifiquen, pel fet que siguin col·locades al llindar dels nostres encara modestos Quaderns, que vulguem, de fet, equiparar-nos-hi. Fóra, d'altra banda, pueril de pretendre-ho i malintencionat de deduir-ho. Si de cas és lícit d'establir paral·lelismes, cal fer-ho exclusivament en el terreny de les afinitats de sensibilitat, en l'horitzó de les aspiracions, i, és clar, en la línia de la catalanitat i de la visió de la nostra cultura i del país de referència que inequívocament hi compartim. Dit sigui amb tota claredat per tal d'allunyar tota pretensió i tot pecat d'orgull.

Ara bé, el nostre marc immediat, el nostre context natural, són les publicacions seriades de les institucions anàlogues a la nostra arreu del país, bé que amb una trajectòria més dilatada: Centre d'Estudis del Bages, Institut d'Estudis Penedesencs, Grup de Recerques de les Terres de Ponent, de Tàrraga, Institut d'Estudis Vallencs (Quaderns de Vilaniu), Centre d'Estudis del Pallars (col·legats), Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (terme), Associació d'Estudis Reusencs, etc. I si estrenyem el cercle a la regió de Girona, cal esmentar un seguit de centres d'estudis comarcals o més generals, agrupats en el Patronat de Cultura "Francesc Eiximenis" la major part dels quals mantenen el ritme d'edicions i d'activitats, bé que també cal tenir present l'esforç de molts centres locals i la tasca ben notable —sovint sorgida per paràlisi o tancament de les institucions comarcals corresponents— d'arxius, museus i grups de recerca diversos.

Així doncs, Quaderns de la Selva. Revista del Centre d'Estudis Selvatans té en aquest context una presència de ple dret, avalada per la seva trajectòria recent: ha consolidat la seva continuïtat i la seva difusió, ha avançat en l'estructuració i la qualitat dels continguts, ha aplegat persones i treballs de molt diversos àmbits, ha innovat com mai entre nosal-

tres en matèria de presentació (aquest exemplar inaugura una imatge externa renovada, esperem que definitiva per a una bona temporada), i finalment, però el més important, la tasca del Centre i el contingut de Quaderns comencen a ésser coneguts, reconeguts i esmentats. Amb tot, cal constatar també, a l'altra plat de la balança, que el factor econòmic és un risc permanent, que el camí a recórrer, pel que fa a la selecció dels continguts, és encara llarg (hom preveu ja un col·lectiu d'assessors de la redacció) i que tenim una distribució irregular dins la comarca pel que fa al pes que hi tenen determinats pobles o zones, tant en termes de coneixement i de suport material (subscripcions) com en termes d'influència i de capacitat d'actuació (per no parlar de la rebuda d'originals).

Mereix una reflexió a part la qüestió del voluntarisme i del finançament. Quaderns és una revista exclusivament basada en el treball voluntari, la qual cosa apareix encara més escandalosa quan es constata que no disposa d'un suport institucional estable que en garanteixi la permanència. Hom pot objectar-hi, és clar, que el gust de fer-ho i la satisfacció de tenir un instrument de divulgació a les mans ja són prou gratificants, però també cal recordar que sense diners no es fa absolutament res. Aquesta és la responsabilitat de les institucions a tots els nivells, algunes de les quals encara ens desconeixen (com ara certs ajuntaments de la comarca) o eludeixen un compromís durable, bé que en rebem ajuts circumstancials. No cal ni dir que el voluntarisme a què ens referíem carrega sobre un equip molt reduït de persones i que el més corrent és una adscripció poc més que nominal a la revista i al Centre, però això és un fenomen general del qual no tenim l'exclusiva.

Pel que fa a la incidència de Quaderns en el seu entorn científic, d'una forma o altra, a voltes no sense polèmica o debat, una certa recepció està assegurada. Ara bé, és d'una gran evidència que el ressò cívico-social és prou limitat. Això no fa res més que constatar l'existència d'un públic reduït de persones interessades, bé que no practicants, en les aportacions científiques i denota mancances greus en el tram de la nostra vida civil i professional, però no diu res, penso jo, de la qualitat ni de la necessitat d'una publicació científico-cultural. Tots sabem com és la nostra societat, no ve d'avui això i, en tot cas, és això el que combatem. Amb tot, cal evitar que això deformi la percepció que els gestors de diner públic i privat en poden adquirir, pendants com els tenim de la rendibilitat a curt termini.

A partir d'aquesta reflexió utilitària i de moltes més d'ètiques que hi

podríem afegir, Quaderns vol iniciar una línia nova oferint aquest espai, LLINDA, (que avui hem ocupat des de la redacció, privilegiadament) a les reflexions sobre aspectes contemporanis i actuals, de més impacte real sobre l'entorn físic i la vida quotidiana, podríem dir-ne reflexions més conjunturals, però sempre pausades i amb perspectiva, fora de l'àmbit de la polèmica immediata, d'anàlisi i de conscienciació sobre els problemes i les realitats, sobre els projectes i les esperances del nostre àmbit de difusió (la Selva i la regió de Girona). Aspectes com la qüestió ecològica, les comunicacions i la xarxa viària, les infraestructures culturals públiques i les entitats, els centres de decisió i la capitalitat, l'equilibri territorial i l'ús del sòl, la indústria i els serveis, la demografia i els moviments migratoris interns i externs, l'estat de l'ús de la llengua en l'àmbit públic i privat, l'activitat literària i de creació..., tot plegat són temes sobre els quals cal reflexionar permanentment i sobre els quals cal oferir perspectives noves que interessin els gestors i els qui prenen decisions i que tinguin en ells una certa recepció. Vet ací, com hem dit, una orientació nova, però no divergent, amb què Quaderns vol contribuir al coneixement aprofundit del nostre entorn i incidir en la presa de decisions que en permetin la transformació.

Aquest és un dels reptes de Quaderns: anar-se imbricant en el seu entorn, tant en la comunitat científica de la nostra àrea com en la societat en general. L'altre gran repte ja s'ha insinuat més amunt, el de la qualitat: la selecció més acurada dels continguts, la proposició de temes-nervi de la miscel·lània, l'encàrrec de treballs a investigadors concrets... I des d'un punt de vista organitzatiu: fer créixer el nombre de subscripcions i ampliar la base territorial, formar comissions, ampliar la redacció amb l'equip d'assessors... Tot això en el supòsit que institucionalment i humanament es pugui garantir l'esforç i el cost que comporta. És el que esperem.

Permeteu-me, finalment, que digui que aquestes reflexions en veu alta són de titularitat exclusivament individual. Amb tot, espero que, en la mesura que també contenen elements de la reflexió que tot col·lectiu ha de fer sobre ell mateix i sobre les seves circumstàncies, desvetllin una certa energia, de totes bandes, que ajudi a fer possible una vertebració més sòlida del projecte d'activitat cultural i científica al servei del qual hi ha disposades persones i institucions (el Centre d'Estudis Selvatans, però també d'altres, sense exclusions) i pàgines com aquestes.